

СУЧАСНІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Т.В. Пімоненко¹, канд. екон. наук, старший викладач кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування,

Ус Яна², студент Навчально-наукового інституту фінансів, економіки та менеджменту імені Олега Балацького

Д.В. Леус³, канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансів і підприємництва

С.М. Федина⁴, аспірант кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування

¹⁻⁴Сумський державний університет

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна

E-mail: tetiana_pimonenko@econ.sumdu.edu.ua

У статті розглянуто основні передумови впровадження основних еколого-економічних інструментів сталого розвитку. Авторами розглянуто найбільші джерела забруднення навколишнього природного середовища (НПС) України та проаналізовано рівень навантаження на НПС за видами економічної діяльності України. У рамках дослідження порівняно індекси екологічної ефективності України та деяких країн ЄС. Систематизовано традиційні еколого-економічні інструменти сталого розвитку в Україні, а також проаналізовано зарубіжний досвід впровадження еколого-економічних інструментів сталого розвитку. На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду було виокремлено основні сучасні еколого-економічні інструменти сталого розвитку та обґрунтовано необхідність розвитку сучасних еколого-економічних інструментів фінансування сталого розвитку компаній. За результатами проведеного дослідження було запропоновано систему еколого-економічних інструментів, які б забезпечували гармонійне поєднання усіх складових сталого розвитку в Україні.

Ключові слова: еколого-економічні інструменти, екологоорієнтована діяльність, екологічна ефективність, екологічні індекси, екологічна політика, охорона навколишнього природного середовища, сталий розвиток

DOI: 10.21272/1817-9215.2017.2-08

ВСТУП

Перехід до сталого розвитку передбачає зміну парадигми від охорони НПС (за рахунок зниження темпів економічного росту) до збалансування екологічних, економічних та соціальних складових розвитку країни. При цьому, однією з найбільш значних проблем є змінність соціо-еколого-економічних компонентів розвитку країни, під якими розуміється інтеграція економічних, соціальних та екологічних факторів, що поєднують функціонування виробництва, суспільства та протікання природних процесів у НПС. Таким чином, основною задачею є пошук таких сучасних еколого-економічних інструментів, які б забезпечували гармонізацію усіх складових сталого розвитку країни.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є обґрунтування та виокремлення ефективних еколого-економічних інструментів забезпечення сталого розвитку України, на основі досвіду передових країн ЄС.

РЕЗУЛЬТАТИ

Слід зазначити, що вивчення проблем взаємодії між економічним ростом та збереженням НПС на глобальному рівні займалися низка як зарубіжних так і вітчизняних вчених, серед яких: А. Печчеї [1], Д. Медоуз [2], М. Месарович [3], О. Балацький [4], І. Ансофф [5], тощо; при аналізі інструментів еколого-економічного управління слід виокремити та систематизувати проблеми еколого-економічного управління підприємством в умовах нестабільного зовнішнього середовища, які розглядала Рамазанова С. К. [6]. Питанням методології еколого-економічного розвитку суспільства та екологізації економіки присвятив свої роботи Мельник Л. Г. [7].

Отже, результати дослідження зарубіжної та вітчизняної наукової літератури свідчать, що низка вчених займалась дослідженням проблем екологічної економіки, у тому числі аналізом ефективності існуючих еколого-економічних інструментів. Однак, при цьому, актуальним є дослідження еколого-економічних інструментів, які є ефективними у сучасних умовах функціонування економіки та забезпечують гармонізацію соціо-еколого-економічних складових розвитку країни.

Стрімкий розвиток науки та техніки забезпечує задоволення значної кількості потреб суспільства, вирішуючи при цьому конкретні екологічні, економічні та соціальні проблеми. Однак, поряд із цим даний розвиток спричинює появу низки нових екологічних криз. Результати дослідження свідчать, що з кожним роком все чіткіше простежується нерозривний взаємозв'язок між економічним розвитком (підвищення ВВП, зростання прожиткового мінімуму, поява нових технологій, тощо) та екологічними наслідками (зміна клімату, засухи, кислотні дощі, тощо). Результати дослідження свідчать, що вирішення екологічних проблем, у першу чергу, сповільнюється затяжною системною кризою у фінансово-економічній системі та протиріччями між економічними інтересами суспільства та екологічними вимогами охорони НПС.

Якщо порівнювати за рівнем антропогенного навантаження на НПС національну економіку з іншими країнами, то результати аналізу свідчать про те, що Україна значно випереджає європейські країни за ступенем забруднення НПС (рис. 1).

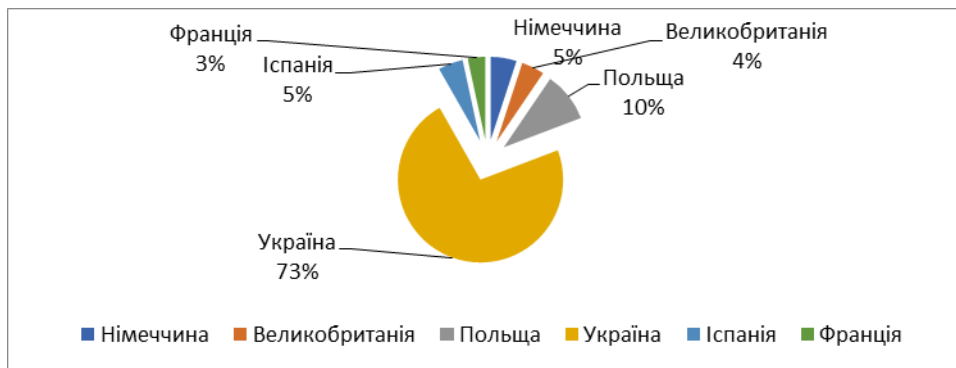

Рисунок 1 – Викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря країнами ЄС та Україною у 2016 році

* Розраховано на основі літературних джерел [8]

Згідно звіту Йельського та Колумбійського університетів [9] про результати глобального дослідження рейтингу країн за рівнем екологічної ефективності, у 2016 році Україна посіла 44-у позицію зі 180 можливих, тоді як у 2014 році Україна займала 95-у (рис. 2). Слід зазначити, що основними критеріями даного рейтингу є: ефективність державної політики та управління у сфері екології; раціональність використання природних ресурсів країни; ступінь навантаження діяльності економічних суб'єктів на НПС тощо. Варто зазначити, що згідно даного

дослідженню, найвищі позиції у даному рейтингу займають країни ЄС, а саме: Швейцарія, Франція, Данія та Швеція.

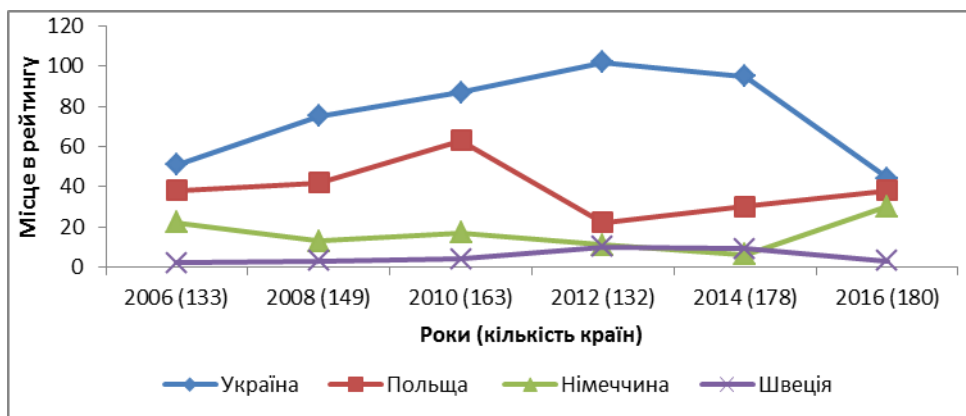

Рисунок 2 – Позиції України та деяких країн ЄС у рейтингах за індексом екологічної ефективності (2006-2016 рр.)

*Джерело: складено автором на основі [9]

Результати дослідження свідчать про все глибше загострення екологічних проблем в Україні. Так, головним джерелом утворення відходів являється економічна діяльність промислових підприємств (переробна, добувна промисловості) (рис. 3). З іншої сторони промислові підприємства генерують 70% ВВП країни.

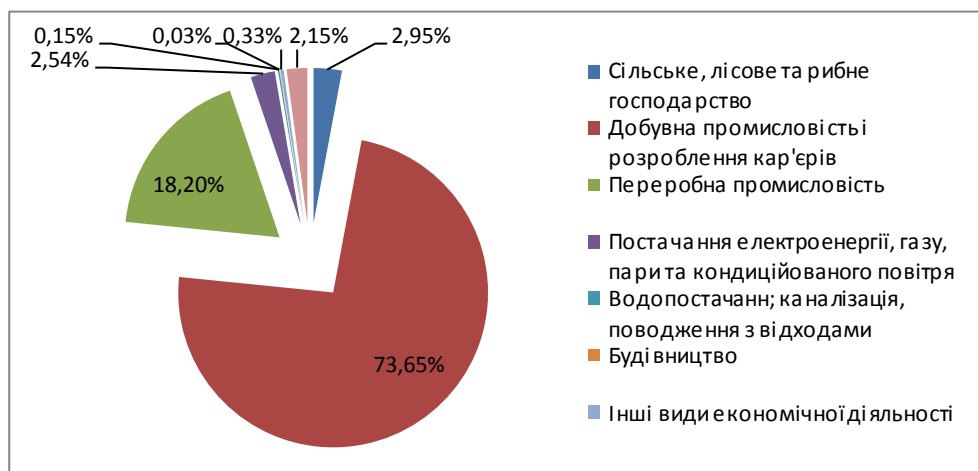

Рисунок 3 – Утворення відходів за видами економічної діяльності у 2016 році

*Джерело: складено автором на основі [10]

Так, станом на 2016 рік 73,65% усіх відходів утворені внаслідок функціонування добувної промисловості та розроблення кар'єрів [10]. У процесі роботи хімічних, металургійних, вугільних, енергетичних, машинобудівних підприємств, а також використання транспортних засобів у повітря виділяються шкідливі та небезпечні речовини (вуглеводні, свинець, діоксин сірки, двоокис азоту та оксид вуглецю), що спричиняють не лише деградацію НПС, а й низку захворювань. При цьому, станом на 2015 рік, найбільші викиди забруднюючих речовин в атмосферу були зафіксовані у Донецькій (917,6 тис. т.), Дніпровській (723,9 тис. т.), Івано-Франківській (223,9

тис. т.), Вінницькій (134,7 тис. т.), Луганській (115,2 тис. т.), Львівській (102,4 тис. т.) областях (рис. 4).

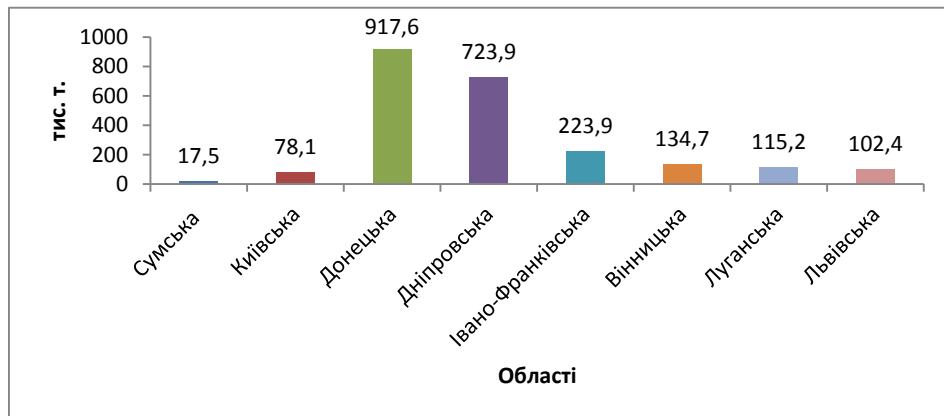

Рисунок 4 – Викиди забруднюючих речовин в атмосферу за областями України станом на 2015 рік

*Джерело: складено авторами на основі [11]

Не менш важливою є проблема забруднення водних ресурсів, адже водойми України забруднені побутовими відходами та промисловими стоками, кислотними дощами. Крім того, дамби, гідроелектростанції та інші споруди на водоймах приводять до зміни природніх річних режимів. Каналізаційні системи та водоканали являються застарілими, у наслідок чого часто трапляються аварії, витік та надмірні витрати ресурсів.

Актуальною вважається проблема деградації ґрунтів, адже у наслідок надзвичайної сільськогосподарської діяльності та забруднення, ґрунт виснажується, з кожним роком знижується показники родючості, зменшується товщина гумусового прошарку, виникають ерозії ґрунтів, їх засолення, руйнуються екосистеми тощо.

Безсумнівно, вищенаведені екологічні проблеми не складають повний список, адже в Україні не менш важливою являються проблеми побутових відходів, зменшення лісового покриву та скорочення біологічного різноманіття. Так, показник лісистості України не перевищує 15%, тоді як в країнах ЄС він становить у середньому 30-45% [12], крім того, значна вирубка лісів знищує не лише природні очисники повітря, а й змінює кліматичні умови. Таким чином, з метою покращення НПС, Україна має провести ряд змін в екологічній політиці, використовувати сучасні еколого-економічні інструменти стимулювання сталого розвитку промислових компаній.

Як уже було вище зазначено, збільшення промислового виробництва провокує підвищення негативного впливу на НПС. Тому, виникає потреба у пошуку шляхів оптимізації діяльності промислових підприємств з метою скорочення обсягів навантаження на довкілля при одночасному підтриманні обсягів виробництва. Це можливо лише за рахунок використання ефективної системи еколого-економічних інструментів забезпечення сталого розвитку.

З точки зору економічної науки «сталий розвиток» характеризує якісно новий етап еволюції еколого-економічних відносин, який проявляється у нових закономірностях взаємодії економічного розвитку та стану НПС в умовах економічної, соціальної та екологічної криз. При переході до сталого розвитку необхідним є системний підхід, заснований на скоординованості дій та природоохоронній переорієнтації усіх інститутів країни, а саме: політичної системи, що залучає соціум до природоохоронної діяльності; правової системи, заснованої на принципах правової держави; економічної системи, що орієнтована на менш енерго-

та ресурсоємне виробництво та справедливе розміщення; соціальної системи, що забезпечує безконфліктну ситуацію; міжнародної системи, яка надає суспільству екологічну інформацію; освітньої системи, що формує екологічну свідомість суспільства; технологічної системи, орієнтованої на високі та біосферно сумісні технології, тощо [13].

Результати аналізу як вітчизняного так і зарубіжного досвіду свідчать про наявність низки інструментів та механізмів збереження і раціонального використання природи і природних ресурсів з метою забезпечення сталого розвитку. До того, в кожній країні склад еколого-економічних інструментів має власні особливості та визначається з урахуванням загальнонаціональної екологічної політики та методів управління. Варто зазначити, що екологічна політика ЄС спрямована на досягнення таких цілей як: захист та покращення якості НПС; охорону здоров'я суспільства; розумне та раціональне використання природних ресурсів; міжнародну співпрацю, спрямовану на вирішення як регіональних так і загальносвітових екологічних проблем [14]. Більшість країн ЄС на основі узагальнення практичного досвіду вирішення глобальних екологічних проблем використовують загальні підходи, які були розроблені та узгоджені на різних міжнародних конференціях, присвячених охороні НПС та зафіксовані у міжнародних договорах та конвенціях. Так, екологічна політика ЄС повинна враховувати різноманітні екологічні проблеми відповідних регіонів ЄС, а також потенційну вигоду та витрати від застосовуваних дій чи бездіяльності, базуватись на принципах передбачливості та застережливих діях, стимулювати збалансований економічний та соціальний розвиток країн ЄС. При цьому єдина екологічна політика ЄС повинна базуватись на таких принципах як [15]:

- сталий розвиток, який передбачає рівну увагу до економічної, соціальної та екологічної складових;
- пріоритет функції біосфери по відношенню до прямого використання її ресурсів;
- запобігання негативним екологічним наслідкам в результаті господарської діяльності;
- відмова від проектів, які пов'язані з впливом на природні системи, якщо їх наслідки є непередбачливими для НПС;
- природокористування на платній основі та відшкодування населенню та НПС збитку, який був спричинений внаслідок порушення законодавства про охорону НПС.

До числа загальних рис екологічної політики європейських країн може відноситись застосування економічних механізмів екологічного регулювання при одночасному застосуванні механізму адміністративного впливу, де основними адміністративними інструментами екологічної політики є нормативні акти та документи, такі як конвенції, директиви та регламенти [16]. Таким чином, широкого застосування серед країн ЄС набули наступні регулюючі інструменти: екологічний маркетинг, екологічне страхування, екологічний менеджмент, «екологічні» сертифікати, екологічні збори та штрафи, торгові дозволи на забруднення, субсидії на екологію, екологічні податки, екологічний аудит тощо. Систематизація традиційних еколого-економічних інструментів сталого розвитку представлена у табл. 1.

Протягом останніх років у країнах ЄС таких як Великобританія, Франція, Нідерланди, Швеція розповсюдження отримала модифікована форма екологічних ліцензій – «зелені» сертифікати, на використання НПС. «Зелені» сертифікати надають право на викид певної кількості окремого забруднювача у раніше обумовлений час. При цьому, загальна кількість сертифікатів визначається по кожному забруднювачу виходячи з установлених стандартів. Таким чином, використовуючи даний сертифікат, держава гарантує верхні межі забруднення. Варто зазначити, що у випадку зміни стандартів держава викупує частину сертифікатів, що знаходяться в обігу, або ж випускає додаткові. До того, «зелені» сертифікати

отримують все більше поширення у енергетичному господарюванні країн ЄС, змінюючи методи прямого державного втручання в економіку.

Таблиця 1

Систематизація традиційних еколого-економічних інструментів сталого розвитку

Інструменти	Сутність
Екологічний маркетинг	Орієнтація виробництва та збуту на задоволення еколого-орієнтованих потреб та запитів споживачів, створення та стимулювання попиту на екологічні товари, що є економічно-ефективними та екологічно безпечними у виробництві та споживанні.
Екологічне страхування	Створення за рахунок економічних суб'єктів резервних (страхових) фондів, які призначені для компенсації збитків, нанесених НПС у наслідок непередбачуваних надзвичайних ситуацій.
Екологічний менеджмент	Система управління діяльністю підприємств, з метою мінімізації негативних впливів бізнес-діяльності на НПС, досягнення високого рівня екологічної безпеки процесів виробництва та споживання продуктів, вироблених відповідним підприємством.
«Екологічні» сертифікати	Документи, які підтверджують екологічну безпеку продукції, виробництва, об'єктів нерухомості для споживачів та НПС.
Екологічні збори та штрафи	Засіб матеріального впливу на юридичних та фізичних осіб, що порушили закони, договори, які діють в екологічній сфері.
Торгові дозволи на забруднення	Право забруднювати НПС у процесі виробничо-господарської діяльності.
Субсидії на екологію	Цільова одностороння допомога у грошовій або натуральній формі, яка передається за рахунок засобів державного бюджету або спеціальних державних чи недержавних фондів економічним суб'єктам для здійснення природоохоронних програм, які мають загальнодержавне чи загально регіональне значення.
Екологічні податки	Загальнодержавний обов'язковий платіж, що спрямовується на фінансування екологічних проблем.
Екологічний аудит	Здійснення ревізії окремих проектів або компаній відносно дотримання природоохоронного законодавства та нормативних вимог.
Екологічні фонди	Екологічні інструменти, які передбачають накопичення засобів (за рахунок екологічних податків, державного та місцевого бюджетів та ін.) на спеціальному рахунку з метою їх використання для здійснення проектів, які спрямовані на покращення використання НПС та природних ресурсів

*Джерело: складено авторами на основі джерел [17, 18]

Так, у країнах ЄС все більше поширення набувають непрямі методи регулювання природокористування, які включають платежі за використання ресурсів (водних, земельних, лісових тощо), податки на викиди шкідливих речовин у НПС, податкові пільги тощо. На відміну від методів прямого регулювання, дана група методів надає підприємствам самостійність у виборі шляхів, засобів та термінів удосконалення власної екологічної політики.

У практиці господарювання для країн ЄС також характерним є використання екологічного страхування господарської діяльності, де об'єктом являється страхування ризику забруднення НПС. Екологічне страхування може бути добровільним або обов'язковим. При цьому, обов'язковому страхуванню підлягають найбільш екологічно-небезпечні суб'єкти господарювання, а всі інші природокористувачі здійснюють добровільне екологічне страхування або створюють власний резервний фонд для компенсації еколого-економічного збитку у випадку аварійних викидів забруднюючих речовин.

Варто зазначити, що особливе місце серед еколого-економічних інструментів непрямого регулювання природокористування належить екологічним податкам, при цьому у повній мірі використовується їх стимулююча та регулююча функції. Податкові системи країн ЄС все активніше виступають як засіб впливу на сукупний попит та механізм стимулювання суб'єктів господарської діяльності до раціонального використання факторів виробництва та зниження негативного впливу на навколишнє природне середовище. Так, у ЄС 27 податків на енергію становлять близько 72% усіх екоподатків [19].

З результатів дослідження можна зробити висновок, що в основі екологізації податкових систем лежить ідея подвійного виграшу, згідно якої економічне стимулювання охорони НПС та ресурсозабезпечення за рахунок введення екологічних податків повинно одночасно супроводжуватись пропорційним зниженням податкового тягарю, пов'язаного із соціальними виплатами, що дозволяє стимулювати ріст зайнятості та підтримувати конкурентоспроможність національних виробників.

Екологічні податки являються ефективним засобом реалізації екологічної політики країни, адже у процесі виробництва стимулюють використання менш інтенсивних по складу двоокису вуглеводу енергоносіїв, сприяють скороченню об'ємів відходів та покращують процес їх утилізації. Отже, головною метою екологічних податків являється не поповнення державного бюджету, а стимулювання платників до позитивної, з точки зору охорони НПС, поведінки.

Аналіз функціонування системи еколого-економічних інструментів забезпечення сталого розвитку в країнах ЄС свідчить, що великого поширення набули адміністративно-правові та економічні інструменти регулювання природокористування та охорони НПС. При цьому неможливим є виокремлення уніфікованого інструменту екологічної політики, так як кожен з інструментів спрямований на вирішення відповідних завдань. З результатів дослідження можна зробити висновок, що для країн ЄС характерним є поєднання різних методів екологічного регулювання, що дозволяє країнам проводити комплексну еколого-економічну політику, яка охоплює усі сфери та рівні природокористування.

У свою чергу, в Україні практично відсутні ефективно діючі економічні механізми та інструменти природокористування. Так, менеджмент підприємств є еколого-незацікавленим, український бізнес майже не інвестує у сталий розвиток економіки, рівень екологічної культури суспільства низький. Як наслідок, знижуються темпи сталого розвитку, що спричиняє необхідність розробки та впровадження нових еколого-економічних інструментів, які б відповідали та враховували сучасні умови функціонування.

Таким чином, необхідність розробки та впровадження нових еколого-економічних інструментів у діяльності компаній обґрунтовується наступним:

- збільшенням антропогенного навантаження з боку компаній, що зумовлює перехід до екологоорієнтованого корпоративного управління;
- зацікавленістю інвесторів не лише у фінансовій стабільності компаній, а й в екологічній безпечності його господарської діяльності;
- збільшенням уваги до загального екологічного рейтингу та екологічного іміджу компаній з боку її контрагентів;
- появою та поширенням фондових індексів, які, в тому числі, враховують ефективність екологічно орієнтованого корпоративного управління;
- співпрацею міжнародних світових компаній лише з екологічно орієнтованими компаніями;
- необхідністю розвитку та удосконалення системи еколого-аналітичної інформації у вітчизняних компаніях;
- переходом від контролю минулої еколого-економічної діяльності компаній до аудиту майбутньої з метою забезпечення збалансованого розвитку компаній, і як наслідок, країн в цілому.

Аналіз вітчизняного досвіду регулювання сталим розвитком свідчить про наявність двох груп економічних механізмів [20]:

- 1) механізми відшкодування збитків, що виникають при техногенних та природних катастрофах. Дана група механізмів спрямована на забезпечення проведення оцінки збитку, оцінки потреби компенсаційних ресурсів та відшкодування витрат.
- 2) механізми запобігання збитків, що направлені на правовий та економічний захист діяльності, пов'язаної із запобіганням ризику, відповідальність за підвищення величини ризику, зацікавленість суб'єктів господарювання та управління процесом запобігання ризику.

При цьому основним джерелом фінансування природоохоронних заходів являється державний бюджет, кошти якого виділяються у вигляді лімітів капітальних вкладень. Реальні обсяги інвестицій встановлюються відповідно до планів природоохоронної діяльності міністерств та відомств і з розрахунку економічних можливостей державного бюджету. Тож, однією із дискусійних точок зору являється уявлення про абсолютне ринкове регулювання природоохоронної діяльності, у якому держава не приймає участі.

Одним із найважливіших еколого-економічних інструментів природоохоронної діяльності України являється плата за забруднення навколишнього природного середовища, яка згідно Податковому кодексу представлена у вигляді збору за спеціальне водокористування, використання лісових ресурсів, надр та інших природних ресурсів, а також екологічного податку [20].

Згідно статистичних даних, у 2016 році на охорону та раціональне використання природних ресурсів підприємствами, організаціями та установами було витрачено на 32,11% більше, ніж у 2015 (32,9 млрд. грн. (без ПДВ) та 24,6 млрд. грн., відповідно). При цьому найбільшу питому вагу у структурі витрат становлять витрати на поводження з відходами (27,4%), очищення зворотних вод (27,5%) та радіаційну безпеку (21,7%) (рис. 5).

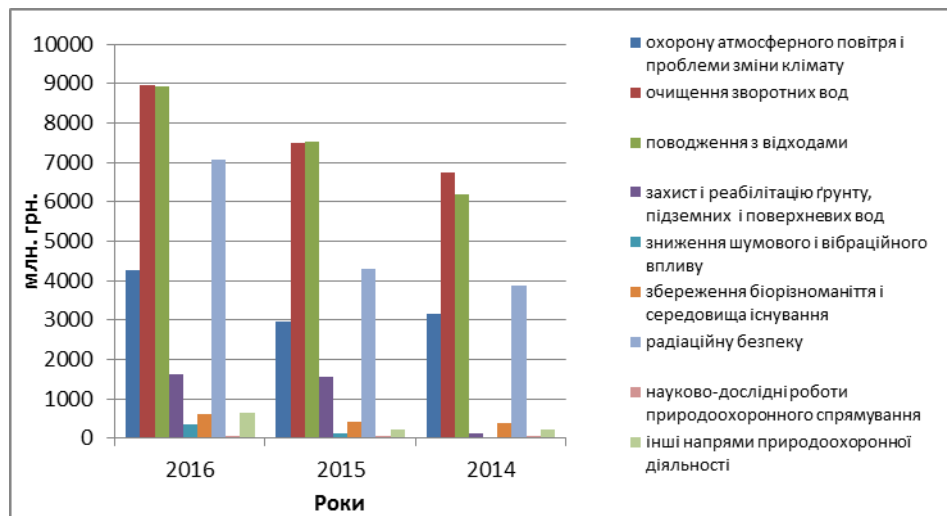

Рисунок 5 – Витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів за напрямками природоохоронних витрат*

*Джерело: сформовано авторами на основі [10]

Однак, зауважимо, що при збільшенні обсягів залучених коштів на охорону та раціональне використання природних ресурсів, ефективність профінансованих заходів залишається низькою.

Так, до теперішнього часу в Україні не використовувались адміністративні важелі регулювання якості навколишнього природного середовища. Спроба впровадження системи економічного стимулювання ще не має очікуваних результатів, які можна було б порівняти з європейським досвідом.

Однак, аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду свідчить про поширення нових ринкових інструментів таких як: екологічні фондові індекси, соціальні ліцензії, зелене кредитування, зелені облігації, тощо (табл. 2)

Таблиця 2
Сучасні еколого-економічні інструменти сталого розвитку*

Екологічні фондові індекси	Різновид соціально відповідальних фондів, які враховують екологічний фактор та відображають рівень капіталізації найбільш екологічно-ефективних та прогресивних компаній, який можна порівняти із загальною динамікою ринку.
Соціальні ліцензії	Право на здійснення видів господарської діяльності, яка підлягає обмеженню.
Зелене кредитування	Різновид підтримки впровадження інноваційних технологій, де відповідний банк розвитку, видає пільгові кредити для капітальних інвестицій в інноваційні конкурентні технології. При цьому, підприємствам, що мають регулярні порушення екологічного законодавства, рекомендується взагалі не видавати «зелені кредити» до відновлення завданої шкоди або ж суттєво обмежити їх розмір.
Зелені облігації	У випадку потреби фінансових ресурсів для модернізації виробничих фондів в інноваційному ресурсо- енергозберігаючому напрямках, підприємства мають можливість розмістити власні облігації на фондовому ринку з частковим викупом цих цінних паперів державою.

*Сформовано авторами на основі джерела [21]

Так, функціонування «зелених» кредитів та «зелених» облігацій є ефективними інструментами стимулювання впровадження ресурсозберігаючих технологій на підприємствах (проведення заходів з підвищення енергоефективності та енергозбереження; використання відновлюваних джерел енергії тощо). Варто зазначити, що «зелені» облігації є привабливим еколого-економічним інструментом, у першу чергу, для інвесторів, адже дозволяють їм інвестувати капітал у бізнес, який не наносить збитку НПС, та відслідковувати вплив власних інвестицій на стан НПС. Так, для інвесторів сигналом про надійність та ліквідність даного виду цінних паперів є викуп частини «зелених» облігацій державою.

Варто зазначити, світові рейтингові та інформаційні агентства такі як Standard&Poors та NERAX складають біржові індекси «зелених» компаній, які дозволяють порівнювати динаміку котирувань акцій в цілому по ринку з динамікою котирувань «зелених» компаній. Так, згідно аналізу зарубіжних досліджень ринкова вартість компаній залежить від рівня екологічної та соціальної відповідальностей компаній. Крім того, можна зробити висновок, що біржові екологічні індекси стимулюють компанії до добровільного впровадження енергоефективних технологій, прийняття та реалізації екологічних програм, своєчасного виконання соціальних зобов'язань тощо.

ВИСНОВКИ

На основі вітчизняного та розглянутого досвіду країн ЄС за результатами дослідження доцільним є застосування та удосконалення наступної системи еколого-економічних інструментів:

- інструменти, які спрямовані на створення ринку (створення концесій; індивідуальні квоти з правом передачі іншим особам; ліцензування; права на забудову, які можуть бути передані іншій особі; продаж дозволів на скидання стічних вод, викидів в атмосферу; скорочення викиду вуглеводу, тощо);

- податкові інструменти (плата за скидання стічних вод; плата за викид забруднюючих речовин; податки на викиди вуглецю, тощо);
- системи стягування плати (встановлення цін у сфері водокористування; тарифи у сфері охорони вод; плата за науковий туризм; плата за водоочищення; плата за вивезення відходів; плата за меліорацію; плата за забудову; плата за землекористування; платні дороги, тощо);
- фінансові інструменти («зелене» кредитування, «зелені» облігації, екологічні фондові індекси, субсидування користувачів «зелених» технологій; стимулювання використання альтернативних джерел енергії, тощо);
- зобов'язання та депозити (зобов'язання лісовідновлення; зобов'язання щодо поліпшення земель, систем відшкодування зборів, зобов'язання завершення забудов, тощо);
- регулювання прав власності (громадські права, соціальні ліцензії, права водокористування, права на розробку родовищ корисних копалин, продаж дозволів на викиди в атмосферу, тощо).

Таким чином, для успішного захисту НПС необхідно перетворити екологічну ефективність у фактор капіталізації бізнесу. Адже, бізнес, який є більш екологічним та прозорим, повинен коштувати дорожче, ніж бізнес менш екологічно ефективних та закритих компаній. Так, екологічно відповідальний інвестор отримує не лише дохід від вкладень у цінні папери, але, одночасно, реалізує своїм фінансовим вибором підтримку найбільш екологічно ефективних форм виробництва, вносить реальний влад в збереження НПС для сучасних та майбутніх поколінь.

SUMMARY

The paper deals with analysing the preconditions of implementation the main sustainable development principles in the Ukrainian companies. Thus, the main restrictions and barriers of spreading the sustainable development principles among the companies were systematized by the authors. The results of analysing showed, that the lack of financing is the main restraining factor. In this case, the modern and tradition system of financing sources for companies' sustainable development were analysed by the authors. In the paper, authors proposed to use the ecological stock indexes as the environmental and economic instrument of sustainable development popularization among the Ukrainian companies. The main features of ecological stock indexes were analysed and indicated by the authors. On the basis of the analysing the structure of Ukrainian stock market, the perspectives of developing the Ukrainian system of ecological stock indexes were proposed by the authors.

Key words: sustainable development, ecology activities, environmental responsibility of enterprises, financial resources, environmental and economic instruments, environmental stock indexes, stock market.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Человеческие качества. Урелио Печчеи. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://igrunov.ru/cat/vchk-cat-bibl/articles/peccei/>
2. Медоуз Д., Рандерс Й. Пределы роста. 30 лет спустя: учебное пособие: пер. с англ. — М.: ИКЦ «Академкнига», 2007. — 342 с.
3. М. Месарович Mesarovic, Mihajlo and Pestel, Eduard (1975) Mankind at the turning point: the second report to the Club of Rome. Research and Documentation Papers: Economic Series No. 1. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://aei.pitt.edu/42190/>
4. Балацкий О. Ф. Экология и экономика / О. Ф. Балацкий, Л. Г. Мельник, Н. В. Ярош и др. – К: Урожай, 1986. – 112 с.
5. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / пер с англ. ; под ред. Ю. Н. Каптуревского. – Спб : Изд-во «Питер», 1999. – 416 с.
6. Инструменты эколого-экономического управления предприятием. Рамазанова С. К. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://194.44.39.210/bitstream/123456789/3362/1/ИНСТРУМЕНТЫ%20ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО%20УПРАВЛЕНИЯ%20ПРЕДПРИЯТИЕМ.pdf>
7. Устойчивое развитие и экологическая экономика. Мельник Л. Г. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://econ.fem.sumdu.edu.ua/ru/aboutus/employees/head-of-department>
8. Організаційно-економічні засади екологічного аудиту в корпоративному секторі економіки. Пімоненко Т. В. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/30045>
9. Environmental Performance Index. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://epi.envirocenter.yale.edu/2018/report/category/hlt>
10. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Где в Украине дышать легко. Экологический рейтинг областей. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <https://focus.ua/ratings/362575/>
12. Экологическая карта Украины: где лучше жить? [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <https://superdom.ua/news/147-e-kologicheskaya-karta-ukrainy-gde-luchshe-zhit>
13. Методологические подходы к оценке устойчивости предприятия как эколого-социально-экономической системы. Перский Ю. К., Лепихин В. В. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/metodologicheskie-aspekty-ekologo-ekonomicheskoy-otsenki-perehoda-obschestva-k-ustoychivomu-razvitiyu>
14. Проект Конституции ЕС. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://europa.eu>
15. Экология и промышленность: Украинский бизнес по европейским правилам. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://eizvestia.com/publications/full/1711-ekologiya-i-promyshlennost-ukrainskij-biznes-po-evropejskim-pravilam>
16. Зеленое спасение. Экологическое общество. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://esgrs.org>
17. NERAX. Есо-семейство экологических фондовых индексов. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://nera.biodat.ru/eoind/>
18. Организационно-экономический механизм экологизации производства : опорный конспект лекций составители : Е. В. Мишенин, Н. В. Мишенина, Е. Ю. Чигрин. – Сумы : Сумский государственный университет, 2014. – 171 с.
19. Разработка национальной концепции политики развития «зеленой» экономики в качестве одного из важных инструментов обеспечения устойчивого развития в рамках его экологического, экономического и социального аспектов (июль, 2013). [Электронный ресурс]: – Режим доступа: http://mfa.gov.by/print/international_agenda/d79e163b0c8f47f2.html
20. Анализ экономических механизмов и инструментов регулирования природоохранной деятельности. Вамболь В. В., Голованова М. А. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/EastJournalOfSecurityStudies/28.pdf>
21. Удосконалення еколого-економічних інструментів стимулювання сталого розвитку на основі системи платності природокористування. Лі Ж., Кубатко О. В. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_12/R_Li_O_V_KubatkoMethodological_approaches_to_ecological_and_economic_instruments_improvement_basing_on_pollution_payments.pdf

Надійшла до редакції 28 серпня 2017 р.